

Riktlinjer för lex Sarah och andra avvikelser inom socialtjänsten

Program

Policy

Plan

» Riktlinjer

Regler

Beslutad av socialnämnden 27 april 2023,

§ 31/23. Dnr SON2023.0032

Dokumenttyp: Riktlinjer

Dokumentet gäller för: Sektor socialtjänst

Diarienummer: SON2023.0032

Reviderad: 2023-09-07

Giltighetstid: Tillsvidare

Tidpunkt för aktualitetsprövning: En gång per mandatperiod

Dokumentansvarig: Stabschef

Andra tillhörande dokument: [xxx]

Innehåll

Allmänt.....	3
Begrepp	3
Avvikelse.....	3
Lex Sarah	3
Syfte med avvikelser och lex Sarah-rapporter	3
Systematiskt kvalitetsarbete	4
Rapporteringsskyldighet	4
Vem omfattas av rapporteringsskyldigheten.....	4
Vem omfattas inte av rapporteringsskyldigheten?.....	5
Skyldighet att informera rapporteringsskyldiga.....	5
Vad är ett missförhållande eller en avvikelse som ska rapporteras?.....	6
Utredningsskyldigheten.....	7
Vad ska utredningen innehålla?	8
Hantering av lex Sarah-rapporter och avvikelser.....	8
Hantering av rapporter som avser allvarliga missförhållanden.....	8

Allmänt

Lex Sarah är en del i det systematiska kvalitetsarbetet som ska bedrivas i verksamheter enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Socialtjänstlagens bestämmelser om lex Sarah gäller för hela socialtjänsten och i verksamheter vid Statens Institutionsstyrelse, SiS. Bestämmelserna gäller även när man tillämpar lagen (1998:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, (LVU) och lagen (1998:870) om vård av missbrukare i vissa fall, (LVM). Bestämmelserna innebär att var och en som fullgör uppgifter inom dessa områden ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som genomförs är av god kvalitet samt rapportera missförhållanden eller påtagliga risker för missförhållande. Om ett allvarligt missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande inträffar ska ansvarig nämnd eller den som yrkesmässigt bedriver enskild verksamhet snarast anmäla detta till Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Begrepp

Avvikelse

En avvikelse är något som uppstår vid bristande följsamhet till rutiner, genomförandeplaner som är fastställda samt när något sker som kan innebära sämre eller utebliven kvalitet för den enskilde i samband med insats. När det sker en avvikelse ska detta rapporteras och utredas.

Lex Sarah

I en verksamhet som bedrivs utifrån SoL eller LSS kan det uppkomma missförhållanden eller risk för missförhållanden. Vid en sådan uppkommen händelse ska det upprättas en så kallad lex Sarah-rapport. Risken eller händelsen har inneburit en risk för eller medfört konsekvenser för den enskildes liv, säkerhet eller fysiska/psykiska hälsa.

Syfte med avvikelser och lex Sarah-rapporter

Syftet med lex Sarah-bestämmelserna är att bidra till att den enskilde får insatser av god kvalitet och att skydda den enskilde från missförhållanden. Avvikelse- och lex Sarahrapporter har som syfte att komma till rätta med brister i verksamheten och förhindra och förebygga att liknande missförhållanden uppkommer igen.

Bestämmelserna om lex Sarah finns i 14 kap. 3–7 §§ och 7 kap. 6 § SoL, i 24 b–24 g §§ och 23 g § LSS samt i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah.

Socialnämnden ansvarar för att den enskilde får den beviljade insatsen och att insatsen är av god kvalitet, även om det är en annan huvudman som genomför den beslutade insatsen. Enskild verksamhet har skyldighet att informera socialnämnden om mottagna lex Sarah-rapporter och om de anmälningar verksamheten gör till IVO. SiS ska också informera socialnämnden om rapport och anmälan, såvida det inte finns hinder för det enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Informationen till socialnämnden om anmälan till IVO ska omfatta vad som har framkommit under utredningen, ställningstagandet samt vidtagna och planerade åtgärder.

Systematiskt kvalitetsarbete

Bakgrunden till kravet att följa upp sociala avvikelser finns i föreskriften Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9). Där beskrivs att inkomna rapporter av avvikelser, klagomål och synpunkter ska sammanställas och analyseras för att vårdgivaren eller den som bedriver verksamhet enligt SoL eller verksamhet enligt LSS ska kunna se mönster eller trender som indikerar brister i verksamhetens kvalitet. Detta är en del i det fortlöpande systematiska förbättringsarbetet.

All personal ska medverka i det systematiska kvalitetsarbetet genom att rapportera fel och avvikelser i det dagliga arbetet. På så sätt lär vi av varandra samt säkerställer och/eller höjer kvaliteten i arbetet.

Rapporteringsskyldighet

Vem omfattas av rapporteringsskyldigheten

- Alla anställda inom socialtjänsten det vill säga tillsvidareanställda, vikarier, visstidsanställda, projektanställda med mera. Även om den anställde arbetar med uppgifter utanför kärnverksamheten, tex vaktmästare, omfattas personen av rapporteringsskyldigheten.
- Uppdragstagare, till exempel anställda via bemanningsföretag, kontaktfamiljer, jourfamiljer, ledsagare eller kontaktpersoner enligt SoL eller LSS.
- Praktikanter eller motsvarande under utbildning.

- Deltagare i arbetsmarknadspolitisk åtgärd.
- Legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal omfattas om de förutom hälso- och sjukvårdsuppgifter utför uppgifter inom socialtjänsten.

Rapporteringskyldigheten omfattar även sådant anställda med flera får kännedom om när de inte är i tjänst. Missförhållandet ska rapporteras senast när den anställde med flera går i tjänst.

Vem omfattas inte av rapporteringskyldigheten?

- Tillfälligt inhyrd personal utanför verksamhetens kärnområden såsom till exempel hantverkare.
- Frivilligarbetare, god man och förvaltare.
- Förtroendevalda.
- Familjehem omfattas inte av rapporteringskyldigheten, trots att de är uppdragstagare inom socialtjänstens verksamhet. Orsaken är att de inte bedrivs yrkesmässigt utan erbjuder ett stadigvarande boende i en familj. Handläggaren i ärendet är rapporteringskyldig.
- Personligt ombud.

Däremot är det viktigt att informera om möjligheten att påtala fel och brister samt att framföra klagomål och synpunkter. Den möjligheten står öppen för alla och nämnden är skyldig att ta emot och utreda de synpunkter och klagomål som kommer in.

Skyldighet att informera rapporteringskyldiga

Nämnden är skyldig att informera verksamheterna om skyldigheterna enligt lex Sarah bestämmelserna. Informationen om skyldigheten att rapportera ett missförhållande och risker med missförhållande ska ges till den som omfattas av skyldigheten när hen påbörjar en anställning, ett uppdrag, en praktikperiod eller liknande. Informationen ska därefter ges återkommande men minst en gång per år. Informationen bör ges både muntligt och skriftligt. Informationen ska innehålla tillräcklig information för att den anställde ska kunna utföra rapporteringskyldigheten samt vem i verksamheten som är utsedd att vara mottagare av rapporter samt vid senare tillfälle om förändring av mottagare görs.

Enhetschef ansvarar för att informera nyanställda vid anställningens start. Stabschef ansvarar för att information går ut i sektorn en gång per år.

Vad är ett missförhållande eller en avvikelse som ska rapporteras?

Rapporteringskyldigheten gäller för missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden som rör den som får eller kan komma i fråga för insatser inom socialtjänsten. Detta innebär att även missförhållanden inom uppsökande verksamhet eller under handläggning av ett ärende kan ge upphov till en lex Sarah-rapport.

Missförhållandet ska rapporteras genast. Den som rapporterar missförhållandet behöver inte göra några överväganden om allvarligheten i missförhållandet. Är man osäker kan man ta stöd av chef.

En avvikelse som rapporteras går direkt till enhetschef för utredning och bedömning. Det är sedan enhetschefen som bedömer om avvikelsen är så allvarlig att det ska rapporteras som en lex Sarah. Om händelsen uppenbart är en lex Sarah ska en rapport skrivas utan att först registrera händelsen som en avvikelse. Eftersom rapportering av avvikelser också syftar till att säkerställa en god kvalitet i verksamheten är det viktigt att alla händelser rapporteras, inte bara de som når upp till kraven för lex Sarah.

Förutsättningar för att vara ett missförhållande enligt lex Sarah:

- Har missförhållandet inträffat i den egna verksamheten?
- Berör missförhållandet någon som får eller kan komma i fråga för insatser inom den egna verksamheten?
- Har någon utfört handlingar eller genom försummelse eller av annat skäl underlåtit att utföra handlingar?
- Innebär det inträffade eller har det inneburit ett hot mot eller har det medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa?
- Var det inträffade en påtaglig risk för ett missförhållande?

När man bedömer om det inträffade innebär eller har inneburit ett hot mot eller medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet eller fysiska eller psykiska hälsa behöver man ta hänsyn till vilken situation de enskilda befinner sig i. Personer som får insatser befinner sig i regel i någon form av beroendeställning till den som handlägger eller utför insatsen. En händelse inom socialtjänsten kan därför upplevas som mer negativ och kränkande än i ett annat sammanhang. Var också uppmärksam

på om det inträffade också rymmer någon form av diskriminering.

Diskrimineringslagen har till syfte att bland annat motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Diskriminering är förbjuden i fråga om verksamhet inom socialtjänsten.

Barn som får insatser inom socialtjänsten befinner sig på samma sätt som vuxna i regel i en beroendeställning. Att vara barn innebär dessutom en särskild ställning i förhållande till vuxna, där barn befinner sig i en utsatt situation om inte vuxna tar sitt ansvar i olika sammanhang. I såväl SoL som LVU finns bestämmelser om att barns bästa ska vara *avgörande* vid beslut och åtgärder om dessa rör vård- och behandlingsinsatser.

Exempel på avvikelser/missförhållanden kan vara:

- Fysiska övergrepp
- Sexuella övergrepp
- Psykiska övergrepp
- Brister i bemötande av anställda med flera
- Brister i rättssäkerhet vid handläggning och genomförande
- Brister i utförande av insatser (insatser som utförts felaktigt eller inte alls)
- Brister i fysisk miljö, utrustning och teknik
- Ekonomiska övergrepp

För mer konkreta exempel se Socialstyrelsens bok, *”Lex Sarah, handbok för tillämpningen av bestämmelserna om lex Sarah”* sidorna 51-57.

Utredningsskyldigheten

Det är den som bedriver verksamheten som har ansvar för att dokumentera och utreda det rapporterade. En utredning ska genomföras utan dröjsmål. Det ställs krav på att dokumentera vissa saker i utredningen. Av lag och föreskrifter följer att en rapport om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande alltid ska utredas noggrant. Det är viktigt att utreda så att, så långt som möjligt händelseförloppet och påverkande faktorer klarläggs. En utredning behöver inte vara mer omfattande än vad omständigheterna kräver. Om det går att snabbt konstatera att

det inte är fråga om ett missförhållande kan utredningen stanna vid det. Ett exempel är om det som rapporterats uppenbart rör en helt annan verksamhet än socialtjänstens. Rapporten kan i så fall avskrivas med ett ställningstagande att inte inleda utredning. Ställningstagandet och övriga omständigheter dokumenteras på rapporten.

Vad ska utredningen innehålla?

Syftet med utredningen är att ta reda på vad som har hänt, varför har det hänt och vad verksamheten kan göra för att förhindra att det händer igen. Här är det viktigt att redogöra för de åtgärder som har vidtagits och vilka åtgärder som kommer att vidtas. Utredningen ska också ge svar på vilka konsekvenser händelsen har fått eller kunnat få för den enskilda och ska alltid avslutas med ett beslut.

Hantering av lex Sarah-rapporter och avvikelser

Den rapporteringsskyldiga ska snarast informera närmaste chef om händelsen samt vidta omedelbara åtgärder vid behov. Lex Sarah-rapporter lämnas vidare till staben för fortsatt utredning.

När det gäller registrerade avvikelser är chefen ansvarig för bedömning, ytterligare åtgärder och utredning av avvikelserna. Om beslut fattas att en sådan avvikelse är ett missförhållande upprättas en lex Sarah-rapport som även den skickas till staben för vidare utredning. Inkomna avvikelser och lex Sarah-rapporter sammanställs en gång per år.

Hantering av rapporter som avser allvarliga missförhållanden

Nämnden ska anmäla allvarliga missförhållanden och påtagliga risker för allvarliga missförhållanden snarast till IVO. Det är utredaren, i samråd med sektorschef, av lex Sarah-rapporten som bedömer om rapporten bör anmälas till IVO. Det är sektorschefen som har delegation och är den som fattar det slutgiltiga beslutet.

Utredaren ansvarar för att skicka in en anmälan till IVO samt diarieföra handlingar av vikt. Om utredningen inte är avslutad när lex Sarah-anmälan görs ska utredningen lämnas in så fort den har färdigställts och senast två månader efter att lex Sarah-anmälan gjordes. Använd blanketten för lex Sarah-anmälan som finns på IVO:s hemsida.